

ELSŐ RÉSZ

Cinnamon Hill

1 A családom Ada királynőtől származik, aki IV. Malcolm húga, és Skócia első királyának, Duffnak a leszármazottja volt. Ada birtokában voltak a Miglo folyótól keletre, a Bran-völgyben elterülő földek, az a terület, amelyet ma Fife megyének neveznek. Malcolm kastélya már régen megsemmisült, de a köveket, amelyekből épült még ma is látni lehet egy kis falu, Strathmiglo templomtornyának falaiban. A mottó, amely családom címerpajzsán szerepelt, a következő volt: „Jönnék még jobb idők.” Elődeim a Caesche nevet viselték; amikor a tizenhatodik és tizenhetedik században kivándoroltak, nevüket a kiejtésnek megfelelően írták le: C-A-S-H.

Az első amerikai Cash William volt, egy tengerész, aki a saját hajójának, a Good Intentnek a kapitányaként hajózott ki Glasgow-ból, hogy az Atlanti-óceánon keresztüljárva eljuttassa a bevándorlókat az Újvilágba. Az utat többször is megtette, majd 1667-ben a massachusettsi Essex Countyban ő maga is letelepedett. Leszármazottai az 1700-as évek elején, nem sokkal azelőtt, hogy George Washington világot látott azon a vidéken, átvándoroltak a virginiai Westmorland County környékére, majd továbbköltöztek Bedford és Amherst megyékbe. Közvetlen őseim még délebbre vonultak, egészen a Georgia államban található Henry és Elbert megyékig; itt jött világra a dédapám, Reuben Cash, aki a Konföderáció oldalán harcolt, és túlélte a polgárháborút.

Az otthona azonban nem maradt épen. Sherman csapatai kifosztották és felperzselték georgiai ültetvényeit, ezért a családjával együtt nyugatabbra költözött, a Mississippi túlsó partján, Arkansasban kezdett gazdálkodni. Fia, az én nagyapám, William Henry Cash akkor hatesztendő volt. William Henry Cash az arkansasi Toledóban nőtt fel, egy

olyan közösségben, amely fogyatkozni kezdett, amikor a vasút átjutott a közeli Risonon. Ő is gazdálkodott, emellett lelkipásztorként dolgozott. Akkoriban a hozzá hasonló utazó prédikátorokat körjáróknak nevezték. Négy, egymástól viszonylag távol eső gyülekezettel foglalkozott. Lovon járt, puskát hordott magával, és soha egyetlen centet sem fogadott el a prédikációkért, viszont – ahogy apám elmesélte – az udvara, a pajtája és az istállója tele volt azokkal az állatokkal, amelyeket az emberek ajándékoztak neki, és mindig elegendő élelmiszer volt a házban ahhoz, hogy etetni tudja tizenkét gyermekét. A Parkinson-kór ötvenkét esztendőskorában, 1912-ben ragadta el őt ebből a világból.

Apám, a legkisebb fiú, és az egyetlen még akkor is odahaza élő gyermek még csupán tizenöt éves volt, de továbbra is támogatta nagyanyámat, aki három évvel később halt meg. Ezt követően apám beállt a hadseregbe. Az első állomáshelyére, az Új-Mexikóban lévő Demingbe 1916-ban került át, itt John J. Pershing tábornok volt a parancsnoka. Akkor is Pershing mellett volt, amikor Pancho Villa áttört a határon, és felperzselté Colum bust. Emlékszem, apám azt mesélte, hogy három teljes éjszakán keresztül aludt úgy, hogy a feje mexikói, a lába texasi területen volt; Villára várt. Villa azonban sosem érkezett meg, ezért Pershing kénytelen volt felkutatni őt.

Apámat Ray Cashnek hívták. Anyámat, Carrie Riverst 1920. augusztus 18-án vette feleségül. A negyedik gyermekük voltam.

Apámnak volt némi földje, de pénze semmi. A gazdasági válság tönkretette a gyapotgazdálkodást, ami már korábban is olyan nehéz megélhetést biztosított, hogy csak az apámhoz hasonló, a társadalom aljára csúszott emberek foglalkoztak vele. Apám rákényszerült, hogy bármilyen adódó munkát elvállaljon. Időnként semmiféle megbízást nem kapott, ilyenkor azzal töltötte a napjait, hogy .22-es puskájával a környéket járta, és mókusra, nyúlra, oposszumra vadászott, vagy bármi másra, amivel jóllakathatta a családját. Azt sem engedhette meg magának, hogy célt tévessen – akkoriban egy doboz lőszer húsz centbe került. Általában a fűrészmalomban dolgozott, de sokszor földmunkákat végzett, sőt fektetett a vasúti építkezéseken. Amikor helyben nem kapott munkát, előfordult, hogy felkapaszkodott a tehervonatokra, és elment oda, ahol a hirdetések és a szóbeszéd szerint valamilyen módon készpénzhez lehetett jutni. Az is megesett, hogy a vakszerencsére hagyatkozva indult útnak. A házunk közvetlenül a vasúti sínek mellett,

a városon kívül állt. Első emlékeim közé tartozik, hogy láttam, amint apám kiugrik a mozgó tehervonat egyik vagonjából, legurul a töltésen, és megérkezik a házunk ajtaja elé. Sok férfi csinálta azt, amit ő. A vonatok a házunk közelébe érve lelassítottak, így a potyautasok nagyobb biztonsággal elhagyhatták a vagonokat; egyikük sem szeretett volna találkozni a kingslandi állomáson várakozó vasúti rendészekkel.

Őket tényleg okosabb volt elkerülni. Emlékszem, apa egyszer elmesélte, hogyan lógott a rudakon – így mondták, amikor az ember a mozgó tehervagon alatti keresztvasba kapaszkodva utazik. Nagyon veszélyes dolog volt, de így el lehetett kerülni a lebukást. Amikor a vonat megállt Pine Bluffnál, és apám előmászott, hirtelen előtte termett egy vasúti rendész. Apámat alaposan helybenhagyták, mindennek elmondták, de semmit sem tehetett, tőrnie kellett, mert nem akarta, hogy börtönbe vágják, vagy valami még rosszabb történjen vele. Amikor aztán a vonat ismét elindult, a rendész arrébb mozdult, apám meg felugrott a vagonra, megkapaszkodott, és üvöltve szidta a lassanként messzeségbe vesző vasutas pribéket.

Egyébként ugyanez a rendész valamivel később elcsípett egy másik hobót. Nem volt szerencsés napja: a hobó fegyvert rántott, és rálőtt. A rendész meghalt.

A nevem John R. Cash. 1932. február 26-án születtem az arkansasi Kingslandben. Heten voltunk testvérek. Roy volt a legidősebb, utána Louise, Jack, én, Reba, Joanne és Tommy következett. Valamennyien úgy nőttünk fel, hogy a gyapotföldeken dolgoztunk.

Huszonkét esztendőskoromban a texasi San Antonióban feleségül vettem Vivian Libertót. Négy lányunk született: Rosanne, Kathy, Cindy és Tara. Viviannel elváltunk. 1968-ban feleségül vettem June Cartert, ma is együtt élünk. Egy közös gyermekünk van, John Carter, az egyetlen fiam. June két kislányt hozott a házasságba, az egyiket Carlene-nek, a másikat Rosie-nak hívják. Ma már összesen tizenkét unokánk van. A jelenben és a múltban már annyi vejünk volt és van, hogy nem is nagyon tudjuk összeszámolni őket – June színpadi viccet faragott a dologból.

Ami a munkámat illeti, nagyon egyszerű az egész. Fiatalkoromban a gyapotból éltem, felnőtként a zenéből. Voltam autógyári munkás Michiganben és rádiós az Egyesült Államok légierijénél Németország-

ban; voltam házaló ügynök a memphisi (Tennessee állam) Home Equipment Companynél. Nagyon jó rádiós és iszonyúan rossz ügynök voltam.

Az első lemezeimet a memphisi Sun adta ki, amelyet Mr. Sam Phillips működtetett. Rajtam kívül foglalkozott még Elvis Presleyvel, Carl Perkinsszel, Jerry Lee Lewisszal, Roy Orbisonnal, Charlie Rich-csel és másokkal. Az első kislemezem a ›Cry, Cry, Cry‹ volt, 1955-ben, az első nagy sikeremet az 1956-os ›I Walk the Line‹-nal értem el. 1958-ban megváltam a Suntól, és a Columbiához szerződtem. Nem sokkal ezt követően Memphistől Kaliforniába költöztem.

Akkor már gondjaim voltak a pirulákkal. Ez a szokás hamar mindennél fontosabbá vált a számomra, a következő körülbelül tíz évben gyakorlatilag felzabált. Csodával határos módon a karrierem nem ment teljesen tönkre. Azokban az években olyan zenéket sikerült összehoznom, amelyekre még ma is büszke vagyok – különösen a *Ride This Train*, a *Bitter Tears*, és a többi koncepció albumomra –, és volt egy óriási sikerdalom is, az 1963-as ›Ring of Fire‹. Akkorra már szétromboltam a családomat, és keményen dolgoztam azon, hogy magamat is tönkretégyem.

Sikerült életben maradnom. Nashville-be költöztem, felhagytam a szenvedélyemmel, és feleségül vettem June-t. Felgyorsult a karrierem. A *Johnny Cash at Folsom Prison* album hatalmas siker volt, és 1969-ben az ABC TV-nél elkezdtek a *The Johnny Cash Show*-t, aminek én voltam a házigazdája. Az 1970-es ›Flesh and Blood‹-ot követően egészen az 1976-os ›One Piece at a Time‹-ig nem volt listavezető kislemezem. 1976-ban a *The Johnny Cash Show* már rég történelemmé változott.

A '70-es évek eleje és a '90-es évek között nem adtam el valami sok lemezt, de büszkén vallhatom, hogy sikerült összehoznom néhány értékes dalt, olyat, amire még mindig büszke vagyok, így ezek az évek sem teltek unalmasan. Megírtam első önéletrajzomat, a *Man in Black*-et, és az első regényemet, a *Man in White*-ot. Összeálltam Waylon Jennings-szel, Kris Kristoffersonnal és Willie Nelsonnal, megalakítottuk a Highwaymen (Haramiák) formációt. Megváltam a CBS Records tulajdonában lévő Columbiától, és átmentem a Mercury/Polygramhoz. Beválasztottak a Country Music Hall of Fame-be, és a Rock 'n' Roll Hall of Fame-be, a country és a rock 'n' roll híressé-

gek csarnokába. A fájdalomcsillapító tabletták rabja lettem, a Betty Ford klinikán kezeltek, meggyógyultam, azután ismét függővé váltam, és ismét meggyógyultam. Majdnem meghaltam, egy bypass műtét mentette meg az életemet, azután nem sokkal ismét majdnem elpusztultam. Több száz koncertet adtam. Többé-kevésbé sikerült egyben tartanom a gépezetemet, aztán a szerencse kereke ismét úgy fordult, hogy nekem kedvezzen.

1994-ben szövetségre léptem Rick Rubinnal, aki olyan nem igazán nashville-i produkciók producere volt, mint a Beastie Boys és a Red Hot Chili Peppers. Elkészítettük az *American Recordings* albumomat. A média akkori véleménye szerint ennek a lemeznek köszönhetően egyetlen nap leforgása alatt a „nashville-i ősközület”-ből „menő ikon”-ná változtam. Bárminek is neveztek, hálás voltam érte. Ez volt a második nagy visszatérésem; kisebbekből annyi volt, hogy össze se lehetne számolni őket.

Még mindig benne vagyok a körforgásban, felvételeket készítek, dalokat írok, és számos helyen fellépek: ha kell, elmegyek a közép-nyugati koncerttermekbe, vagy a trendi manhattani helyekre, vagy akár a Royal Albert Hallba is.

Fizikailag viszonylag jó formában, anyagilag eléggé jó helyzetben vagyok. Keresztény maradtam, egész életemben az voltam.

Ami ezen túl van, az ellentmondásoktól terhes. Kris Kristoffersont idézném, aki a következőket írta rólam: „Ő a két lábon járó ellentmondás, részben igaz, részben fikció.” De Rosanne megjegyzése is tetszik: „Hisz abban, amit mond, de ettől még nem válik szentté.” Valóban hiszek abban, amit mondok. Persze az őszinteségnek is léteznek szintjei.

Ahogy az intimitásnak is. Több néven szólítanak. A közönség számára Johnny Cash vagyok, ez a név szerepel a lemezek, a CD-k borítóján, a slágerlistákon. A szakmában sokak számára Johnny vagyok; a munkatársaim közül egyébként sokan évtizedek óta a barátaim vagy legalábbis kedves ismerőseim. June számára John vagyok, és így szólítanak azok is, akik közel állnak hozzám: a zenekarom tagjai, a vejeim, a barátaim és azok, akikkel együtt dolgozom. Végül J. R. is vagyok, ez a név a gyerekkoromból maradt fenn. A fivéreim, a nővéreim és a rokonaim még mindig így szólítanak. Így szólít Marty Stuart is. Lou Robin, a menedzserem hol J. R.-nak, hol Johnnak szólít.

June már tudja, hogy több különböző szinten működöm, ezért ő se mindig szólít Johnnak. Amikor paranoid vagy dühös vagyok, így szokott rám szólni: „Húzz már el innen, Cash! Ideje, hogy előjőjön Johnny!” Ő Cashnek szólítja a sztárt, az egomániást, Johnnynak pedig a társát, a zenészt, aki mellette áll.

Sok név, sok otthon... Részben vándorcigány vagyok, részben otthonülő típus, az életritmusom sok ember számára idegen és furcsa lenne, de számomra az a természetes, hogy félig-meddig kiszámítható alapon hol a Nashville melletti Old Hickory Lake-nél álló, nagy házamban, hol Bon Aquán, a farmomon (ez is Nashville közelében van), hol pedig a floridai Port Richeyben álló házban lakom. (Ez utóbbit June örökölte a szüleitől.) Gyakran előfordul, hogy a világ valamelyik szállodájában töltöm az időmet, vagy a buszomban, vagy a jamaicai házamban, a Cinnamon Hillen.

Ma a hátsó verandámon üldögélek, a domb oldalában, és északi irányba, a tőlünk jó kilencven mérföldnyire lévő Kuba felé fordulok. Nagyon békés ez a hely. A fák közül időnként idehallatszik a fejszék csattogása és a láncfűrészek zúgása, a hangok felkúsznak a dombon, körbefogják a házamat, mögém lopakodnak, behatolnak a falak közé, de hallom a többi halk hangot is: Desna, Carl, Donna, Geraldine és Mr. Poizer, a jamaicai személyzetünk éppen a reggelit készíti. Egyébként a tiszta fényben csak a köröző varjak károgását, a kolibrik cikázását és a trópusi levelek halk zizegését lehet hallani a szelíd szélben. Imádom ezt a helyet. Most kinézek a külső kapu irányába, és látom, ahogy az egyik őr elhalad a kert szélén – az egyik emberünk, szikár, komor arcú fickó, egy 12-es, nikkelezett Remingtont tart magánál. Csak annyit mondhatok el róla: örülök, hogy az én oldalamon áll.

Sokat gondolkodtam a rabláson – a könyv miatt el kellett töprengem rajta, egyébként biztos hamar megfeledkeztem volna róla –, de most nem vagyok olyan hangulatban, hogy elmeséljem a történetet. Inkább az ellenpólusról írok, az erőszak ellentétéről meg a tragédiáról és a függőségről, meg arról a rengeteg próbatételről és gyötrelmről, amit ez a világ tartogat a számunkra. Jól van, kezdjük itt, ennél a témánál. Áldásomat fogom osztani, és elmondom, miért vagyok hálás. Az ilyesmi mindig más megvilágításba helyezi a dolgokat.

Hálás vagyok azért a cipőért, amit most viselek, nagyon jó érzést

kelt bennem; szeretem ezt a cipőt. Hálás vagyok a madarakért; úgy érzem, amikor reggelente felkelek, csak nekem énekelnek, közlik velem: „Jó reggelt, John. Megcsináltad, John.” Azután a nap első sugara; hálás vagyok azért, hogy túléltem az éjszakát, és láthatom a fényt. Hálás vagyok azért, hogy nincs halálos betegségem, hogy viszonylag jó az egészségem, hogy reggel képes vagyok felkelni, lejönni, és elfogyasztani a reggelimet, azután végig tudok sétálni az erdei ösvényen, és megszagolhatom a virágokat – a jázmint, az orchideákat meg a többit.

Hálás vagyok azért, hogy van egy jó feleségem, és itt van mellettem, hogy bízhatok benne, és több formában is függhetek tőle. Hálás vagyok azért, hogy valódi lelki társam, hogy időnként szavak nélkül is tudunk társalogni egymással, és nagyon sok dologban egyetértünk. Hálás vagyok azért, hogy szereti a gyermekeimet. Hálás vagyok azért, hogy nem tombol bennem a kisördög, nem jár a fejemben más nő. Így legyen, míg működik a szívem és az elmém.

Hálás vagyok azért, hogy nem rajongok a kocsikért, mint oly sok más előadóművész – ők autókra pazarolják minden pénzüket. Az én kocsim már majdnem kilencéves, és eszem ágában sincs lecserélni. Hálás vagyok azért, hogy a pénz nem lett az istenem, hogy csak eszköznek tartom, nem egyébnek.

Hálás vagyok a családomért – hálás a lányaimért, az unokáimért és a fiamért, akik valamennyien szeretnek; hálás vagyok azért, hogy szeretetüket nem kötik feltételekhez. Sok jó barátom van, ezért is hálás vagyok.

Hálás vagyok az ajándékért, amit kaptam (anyám mindig „ajándék”-nak nevezte a hangomat), és annak ellenére, hogy már jó ideje nem írtam dalt, rengeteg formázódik itt, az agyamban, arra várva, hogy papírra vessem őket. Hálás vagyok azért, hogy Isten arra ösztönzött, hogy írni akarjak, és azért is, hogy arra használt fel engem, hogy a jó irányba tereljek másokat – mindig így gondolkodom, ha az egóm füstüvegén keresztül szemlélem az eseményeket és a lehetőségeket.

Hálás vagyok azért, hogy nem én vagyok a legromdább férfi a világon, és azért is, hogy nem fog el a lámpaláz a tömegek előtt, a színpadon. Nem vagyok valami szép, de ha olyan csúf lennék, mint néhányan azok közül, akiket színpadon láttam, nem állnék oda az emberek elé. Most persze nem a fizikai megjelenési formára célok, inkább a rút lelkekről beszélek.

Végül pedig hálás, nagyon hálás vagyok azért, hogy most, ebben a pillanatban nem vágyom semmiféle drogra. Ma már majdnem három órája ébren vagyok, és csak most gondoltam az anyagra, de most is csak a hála miatt, amit azért érzek, hogy nincs rá szükségem. Ezek szerint a betegségem most éppen nem aktív. Tegnap éjjel láttam egy üveg bort, körbeadták az asztalnál, de eszembe se jutott, hogy egy kortyot kérjek. (Akkor most vajon miért jut mégis eszembe? *Vigyázz, Cash!* Soha ne légy önelégült! Soha semmit ne végy készpénznek! Ne felejtse el, nagy árat fizettél, és újra fizetned kell, ha túlságosan elégedetté válsz, ha túl egoista és túl magabiztos leszel!

Hálás vagyok a tengeri szellőnek, ami most fújdogál – nagyon kellemes. Hálás vagyok azért, hogy napnyugtakor jázminillatot érzek. Boldog ember vagyok.

Hálás vagyok azért, hogy elvezettek erre a helyre. Jamaica oly sokszor mentett már meg, oly sokszor alakított új emberré, hogy összeszámolni se tudnám.

Ez részben az elszigeteltségnek köszönhető. Ez itt nem Nashville vagy Tennessee, de még csak nem is az Egyesült Államok. A jamaicai telefonrendszer valami rejtélyes beosztás szerint működik, és erre még a legbefolyásosabb embereknek sincs hatása. Időnként úgy dönt, hogy egyszerűen nincs szükségem rá. Általában igaza van.

Ez is jó dolog, de Jamaicát sokkal komolyabb okok miatt szeretem. A növényzet bujasága, a levegő tisztasága, az esőverte dombok, a szikrázó éjszakai égbolt – ezek mind arkansasi gyermekkoromat idézik. Akkor, régen, azon a helyen a levegő olyan tiszta volt, hogy sokszor, amikor nem világított a hold, a csillagok is éppen elég fényt árasztottak magukból ahhoz, hogy az ember lássa az útját. Ezt imádtam. Szerettem végigmenni az erdei ösvényen, le a folyóhoz, ahol májusban és júniusban rengeteget horgásztam; magam elé tartottam a horgászbotomat, hogy utat nyissak magamnak az ösvény melletti sűrűben. Szerettem a növényeket, szerettem, hogy minden a maga idejében nőtt – szerettem a természet állandóságát és megbízhatóságát. Értik, mire gondolok, igaz? Beköszöntött a május, és a horgászösvény pontosan olyan volt, amilyennek májusban lennie kellett. Májusban mindig volt papsajt, június negyedike pedig általában megérett a földi szeder.

A május azt jelentette, hogy hamarosan elég meleg lesz ahhoz, hogy mezítláb járassunk...

Gyerekkoromban mindig vártam a májust, látni akartam, ahogy az évszakok felváltják egymást, ahogy a természet biztosan halad a maga pályáján. Akkortájt persze mindezt nem foglaltam szavakba, de nagyon is tudatában voltam annak, hogy én magam is a természet része vagyok – éreztem, hogy én is a földből pattantam elő, és tudtam, hogy amíg követem a dolgok természetes rendjét, semmi bajom sem lehet.

Emlékszem, milyen érzés volt mezítláb járni a földön, vagy az út kavicsain. Akkoriban az év bizonyos szakaszaiban nem hordtam cipőt, legfeljebb csak iskolába. Ez egészen tizenöt éves koromig így volt. A talpamon egész szépen megkeményedett a bőr. Emlékszem, milyen volt a zsenge zöldborsó íze, amit a földeken szedtem; milyen más volt a borsószemek és az édes, ropogós héjuk íze. Emlékszem a nyers bámiára – ahogy keresztülmentem a földeken, és szedtem magamnak. Emlékszem, milyen csodálatos érzés volt leülni a hatalmas ágyásokban, és megenni az érett paradicsomokat, amiket ott helyben téptem le a szárukról.

Jamaicán közel kerülhetek azokhoz a napokhoz, azokhoz a régi érzésekhez. Itt az ember biztos lehet abban, hogy a fák minden évben megérlelik a gyümölcseiket. Az esős évszakban számítani lehet arra, hogy a hegyekből lezúdulnak a patakok, és a víz a házam közelében lévő zuhatagnál hullik alá a mélybe. Itt tudni lehet, hogy az eső januárban és februárban szitálásá csendesedik. Itt az év bármelyik éjszakáján ki lehet menni a szabadba – az ember biztosra veheti, hogy a feje fölött ott fognak szikrázni és tündökölni a csillagok. Egyszer belenéztem egy teleszkópba, és a Jupiter körül öt holdat láttam. Itt bármikor beülhetek a kocsimba, hogy lemenjek a helyi piacra, és paradicsomot vegyek, amin még ott van a szára, meg krumplit, amiről még nem mosták le a földmaradványokat. Itt a saját udvaromon a saját fáimról szedhetek banánt, ha már megértek. A világon egyetlen más banánnak sincs ennyire jó íze. Itt mezítláb is járhatok, még akkor is, ha hatvanöt éves talpam már közel sem olyan kemény, mint hajdan azé az arkansasi farmerfiúé volt. A csontjaimban érzem a föld ritmusait, a növekedést, a virágzást, a hervadást és a pusztulást. A csontjaimban...

Amikor esténként a vacsoraasztalnál összekulcsoljuk a kezünket, és arra kérjük az Urat, hogy adjon nekünk nyugalmat és erőt, én mindig

arra gondolok, hogy az erőnek csupán egyetlen fajtája lényeges: az, aminek köszönhetően egyik maradhatunk a Teremtővel, mert csakis így pihenhetünk meg a természet ölén.

2 Valahol belül még nagyon közelinek érzem a gyermekkoromat, de amikor körbetekintek, időnként olyan érzésem támad, hogy azok az események egy letűnt világban játszódtak le. Az Egyesült Államokban az 1990-es évek végén nagyon nehéz elképzelni, hogy nem is oly rég még egész családok, felnőttek és nyolc–tizennyolc év közötti gyerekek dolgoztak a gyapotföldeken a júliusi hőségben, hajnaltól egészen napnyugtáig; nehezen lehet elképzelni, hogy a fáradságot a lélek dalaival űzték el. Vajon vannak még olyan helyek, ahol egy fiatal fiú reggeli után elmehet hazulról a horgászbójával; ahol az egész napot egyedül töltheti, kedvére kószálhat és kalandozhat, felügyelet és félelem nélkül, úgy, hogy benne is megbíznak az emberek, és tőle sem ijed meg senki?

Talán vannak. Remélem, hogy léteznek, de gyanítom, mégsem ez a helyzet. Úgy gondolom, ha léteznek is ilyen helyek, a televízió már úgy megvakított minket, hogy észre sem vesszük a valódi csodákat.

A minap elbeszélgettem az egyik barátommal erről a témáról, pontosabban arról, hogy a vidéki élet, legalábbis az a formája, amit én megismertem, már valóban a múlt részévé vált; meg arról, hogy amikor a zeneipar nagymenői, az előadók és a rajongók manapság arról beszélnek, hogy „vidékiesen” élnek, nem gondolnak a földre, nem is foglalkoznak vele; nem foglalkoznak a „vidéki élet” szabályaival, meg azzal, aminek köszönhetően fennmaradhat. Az ilyen emberek inkább csak a nézőpontokat emlegetik, számukra csupán az fontos, hogy legyen egy csoport, amihez tartozhatnak, egy bizonyos típusú zene, amit a sajátjuknak vallhatnak. Felvetődik a kérdés: létezik valami a modern „vidék”, a country szimbólumai mögött, vagy talán maguk ezek a szimbólumok álltak össze, ezek hozzák létre a teljes képet? Vajon a kalapok, a csizmák, a nyitott platós kocsik, a vagány és laza pózok – vajon tényleg csak ennyi maradt egy mindinkább széthulló, semmibe vesző kultúrából? Odahaza Arkansasban az életstílus létrehozott bizonyos típusú zenét. Vajon elképzelhető, hogy egy bizonyos zene létrehoz egy életstílust? Talán semmi gond nincs ezzel. Nem tudom.

Talán egyszerűen csak elidegenedtem, talán csak megcsapott a ki-rekesztés hideg szele. Végso soron úgy tűnik, a „country”-zene intézményrendszere, a „country”-rádiók és mondjuk a „country”-zene-szövetség volt az, ami eldöntötte, hogy mi minősül „country”-nak. Vagyunk néhányan, akik nem passzolunk bele a képbe.

Kíváncsi vagyok ezek között az emberek között hányan vannak olyanok, akik életük során akár egyetlen gyapotzsákot is megtöltöttek. Kíváncsi vagyok, tisztában vannak-e azzal, hogy mielőtt a ’90-es években „nem countrys”-sá váltam, az ’50-es, a ’60-as és a ’70-es években (a ’80-as években gyakorlatilag láthatatlan voltam) a szüleik, az elődeik szintén „nem countrys”-nak tartottak.

De ez csak egy apró, bár bosszantó tényező. Jelentéktelen, sehol sincs ahhoz a boldogsághoz képest, amit akkor éreztem, amikor új lendületet kapott a szakmai életem – az, amiről korábban már úgy gondoltam, hamarosan véget ér; vagy ahhoz a boldogsághoz képest, ami akkor fogott el, amikor kíváncsi, lelkes, fiatal közönség előtt játszhattam. Időnként olyan érzésem támad, mint annak idején, ’56-ban, amikor az országot jártuk a rock ’n’ roll első napjaiban Carllal, Royjal, Jerry Lee-vel, Elvisszel, meg a többi memphisi vagánnyal, akiknek a pusztá neve tömegeket vonzott.

De igen, a rock ’n’ roll előtt ott volt a country, és igen, Memphis előtt – legalábbis számomra – ott volt Arkansas.

Emlékeim szerint az első dal, amit elénekelttem, az a I Am Bound for the Promised Land volt. Egy teherautó platóján utaztam Dyess egyik útján, Arkansasban; akkor költöztünk át az első házunkból, amire emlékszem, abba a másikba, az arkansasi Kingslandbe – abba a házba, ami ott állt a vasúti töltés mellett, a városon kívül; ahol a családomnak a gazdasági válság hányattatásait követően végre sikerült lehorgonyoznia. Szegényes, klasszikusan vidékies elrendezésű „hosszúház” volt: három, sorban egymásból nyíló szobából állt. Valahányszor elhaladt egy vonat a töltésen, az egész épület úgy remegett, mintha ördögök ráznák. Nem volt annyira rossz, mint az a ház, amiben világra jöttem. Igazság szerint az első házunkra nem nagyon emlékszem; nagyobb koromban csupán egyszer láttam, amikor látogatóba mentem a nagyapámhoz. Nos, az tényleg egy nyomortanya volt, olyan hely, ami csak azoknak felel meg, akiknek már nincs hová menniük. Egyetlen ablaka sem volt,

telente az anyám takarókat, meg hasonlókat aggatott a falakra, hogy ne fújjon be a szél. A szüleimnek szinte semmijük sem volt, mégis nagyon sok mindent sikerült összehozniuk.

Az új ház, ami felé az a bizonyos teherautó vitt minket, az már egészen más volt, a New Deal, az új egyezmény eredményeként épült fel. 1934-ben apám hallott egy új programról, amelyet a Federal Emergency Relief Administration (FERA), a válság áldozatainak megsegítésére létrehozott hivatal hirdetett meg. A program keretén belül az apámhoz hasonló farmereknek, azoknak a szerencsétleneknek, akiket a válság tönkretett, lehetőséget adtak arra, hogy letelepedjenek a kormányzat által megvásárolt földeken. Apám évekkal később magyarázta el a dolgot: „Hallottuk, hogy hozzájuthatunk tíz hektár földhöz, még hozzá úgy, hogy nem kell letenni előre az árát. Házat és pajtát kaphatunk, egy öszvért meg egy tehenet. Azt mondták, az első évben, az első termésig ellátnak minket ennivalóval és takarmánnyal. Az első betakarításig semmit sem kellett fizetnünk.” Pontosan ez volt a program lényege, és még valami: az Egyesült Államok mezőgazdasági területein, ötvenhat különböző helyen ezeket a „kolóniákat” kooperatív alapon hozták létre. A településen, ami felé tartottunk, nekünk és a többi családnak is érdekeltsége volt a vegyesboltban, a konzervgyárban, a gyapotmagtalanítóban és a többi létesítményben; valamennyien felelősek voltunk ezekért, valamennyien részesedtünk a hasznukból – ha volt ilyen. A gyapot, amit megtermeltünk, bekerült a közös raktárba, mert így, nagy tételben magasabb árat lehetett kapni érte, mintha egyedül próbáltuk volna eladni. Valahol már elmondtam: egyfajta szocializmusban nőttem fel. Vagy talán jobb szó lenne erre a kommunalizmus.

Az új közösséget a FERA program arkansasi adminisztrátoráról, W. R. Dyessről nevezték el. A településhez Mississippi megye deltavidékének nyolcezer hektárnyi ártéri földje tartozott. A területet úgy osztották fel, mintha egy hatalmas székérekereket akartak volna rárajzolni. A mi földdarabunk a 266-os számú volt, a hármas út mellett terült el, a központtól körülbelül két és fél mérföldnyire.

Tisztán emlékszem arra, hogyan érkeztünk meg a házba. Két nap alatt értünk oda Kingslandból, megtettünk vagy kétszázötven mérföldnyi utat, először kavicsos utakon, aztán olyan földutakon haladtunk, amiket a nagy szemű, keserűen hideg eső valóságos sártengerré

változtatott. Estére meg kellett állnunk az út mellett, abban a ponyvás teherautóban húztuk meg magunkat, amit a kormány küldött ki pontosan erre a célra. Mi, gyerekek ott aludtunk a platón, csak a ponyva védett meg minket az esőtől. Elalvás előtt anyámat hallgattuk, aki sírdogált és énekelt.

Anya időnként sírt, időnként énekelt, néha nem igazán lehetett megállapítani, hogy éppen melyiket teszi. Ahogy a nővérem, Louise később megállapította: azon a bizonyos éjszakán sem lehetett tudni, hogy éppen sír, vagy éppen dalol. Valahogy egyformának hallatszott a kettő.

Amikor végre megérkeztünk Dyessba, az autónk képtelen volt felküzdeni magát a házunkhoz vezető földúton, ezért apám az utolsó néhány száz yardnyi távolságon a hátán vitt, keresztültaposva a sűrű, fekete, arkansasi sáron. Gombó – így neveztük ezt a sarat. Így érkeztem meg, így pillanthattam meg az Ígéret Földjét: a vadonatúj házat, amiben két hatalmas hálószoba, egy nappali, egy étkező és egy konyha volt. Elülső és hátsó veranda, a mellékhelyiség kint; pajta, csirkeól és egy húsfüstölő kamra. Úgy éreztem, csodálatos luxuskörülmények közé jutottam. Folyó víz természetesen nem volt, az áramot se vezették be – ezekre a csodákra még álunkban sem gondoltunk.

A ház és a melléképületek egyszerűek voltak, de tökéletesen megfelelték a célnak. A telep többi háza ugyanígy nézett ki. Valamennyit ugyanazon terv alapján, ugyanaz a harminc főből álló brigád építette. Minden egyes ház felhúzására két napot szántak, aztán vonultak át a következő helyszínre. Emlékszem, a nappalink közepén ott felejtették az üres festékesvödröket; öt volt belőlük. Azokon kívül más nem is volt a házban. Zöld peremű, fehér vödrök voltak. Bevonultunk a házba, és úgy-ahogy bevackoltuk magunkat az első éjszakára. Már nem is tudom, hogyan fűtöttünk.

Másnap apám felhúzta a combközépig érő gumicsizmáját, és elindult, hogy szemrevételezze a földünket. Valóságos dzsungel volt – és ezt most szó szerint kell érteni. Nyárfák, szilfák, hikorifák, bokrok, ciprusok, indák és bozótok; a földdarabot olyan sűrűn nőtték be a növények, hogy alig lehetett keresztültörni közöttük. A terület egy része víz alatt volt, egy részét pedig szinte ellepte a gombó, de apám ennek ellenére meglátta a földben rejlő lehetőségeket. „Van egy darab jó földünk” – jelentette ki, amikor visszajött hozzánk. Valamennyien érez-

tük a hangjából kicsendülő reményt és hálát. Életünk komoly fordulópontjához érkeztünk.

Izonyúan nehéz volt megtisztítani a földünket, de apa és a legidősebb bátyám, Roy, aki akkor már majdnem tizennégy éves volt, heti hat napon át, hajnaltól sötétedésig keményen dolgozott. A terület legmagasabb pontján kezdték a munkát, és apránként haladtak lefelé, fűrésszel, fejszével, császárpengével (ez olyan hosszú nyelű bozótívágó kés volt) irtották a növényeket, aztán dinamittal robbantották ki a tuskókat, vagy egyszerűen csak felgyújtották őket. Az első évben a vetési időszakra már másfél hektárnyi területet megtisztítottak. Egy hektárra gyapotot vetettünk (apám ennek a bevételéből akarta letudni az állam felé való tartozása első részletét), fél hektáron meg takarmányt és ennivalót termelünk: kukoricát, babot, édesburgonyát, paradicsomot és epret.

Az első évben jó volt a termés, a Cash család nyeregben érezhette magát. A következő tavaszon betöltöttem az ötödik évemet, mehettem a gyapotmezőkre.

Gyakran hallani, hogy a nemzedékemhez tartozó déli muzsikusok, feketék és fehérek, bluesmanek, hillybilly és rockabilly énekesek egyaránt szóba hozzák a gyapotszedést, meg persze azt, hogy az ember bármire képes, csak elszakadhasson a gyapotföldektől. Néha elgondolkodom, hogy azok az emberek, akik meghallgatják a zenénket, akik általában fiatalabbak, mint mi vagyunk, vagy városiasabb környezetben élnek, szóval hogy ezek az emberek egyáltalán sejtik-e, hogy milyen volt az az élet, amiről beszélünk. Szerintem manapság az emberek többsége azt sem tudja, mi a gyapot, legfeljebb azzal vannak tisztában, hogy valami kellemes tapintású anyagot lehet készíteni belőle. Talán tudni szeretnék. Talán nem árt, ha megtudják – ha másért nem, hát azért, mert bizonyos zenék esetében a gyapot adja a háttérét. A blues- és a country-műfaj dalainak nagy része a gyapotföldről terjedt el: némelyik ott született, némelyiket ott adták tovább egymásnak az emberek.

Nos, akkor lássuk, mi is volt a helyzet a gyapottal és velünk.

A magokat áprilisban vetettük el, és ha elég keményen dolgoztunk, ha munkánk gyümölcse beérett, ha a Mississippi nem áradt, és ha a sereghernyók nem támadtak, ha semmilyen természeti csapás nem ért minket, az ültetvényünkön, a négy láb magas növényeken októberben megjelentek az első virágok. Nem sokkal később nekiláttunk a szedés-

nek, bár valójában csak akkor dolgozhattunk hatékonyan, amikor a gyilkos fagy lehántotta a leveleket a szákról – így könnyebben megláthattuk a magházakat. A szedés egész decemberben zajlott. Amikor elkezdődtek a téli esőzések, a gyapot lassanként megfeketedett, rosszabb lett a minősége, és ennek megfelelően csökkent az értéke. Manapság már vegyszerekkel permetezik a növényeket, hogy hamar elhullajtsák a leveleiket; manapság már gépek végzik a szedést. A vegyszerekkel persze beszennyezik a talajvizet, és tönkreteszik a földeket. Mi, a saját földünkön sosem használtunk vegyszereket – nem mintha bármi ellenvetésem lenne a permetszerek ellen, semmi gond nincs velük, ha ésszel használják őket; nem, mi egyszerűen nem engedhettünk meg magunknak ilyesmit.

A Delta Pine-nak, vagyis Deltafenyőnek nevezett gyapotfajtát termesztettük; ennek sokkal hosszabb a rostja, mint az Egyesült Államokban akkoriban általában termesztett gyapotnak. A hosszú rostok azt az illetőt, aki nevet adott a fajtának, a fenyő tűleveleire emlékeztette. Azon a termékeny, deltavidéki földön nagyon jól megtermett, az első néhány évben jó termésünk volt, de azután kifáradt a talaj. Emlékszem, apám büszkén emlegette, hogy hektáronként egy bálányi gyapotot termelünk – az ország más területein meg se közelítették ezt a mennyiséget. A nyakig érő növényeket belepték a magházak; alig győztük szedni a Strict High Middlin' gyapotot.

Azt hiszem, ez némi magyarázatra szorul. A Strict High Middlin' kifejezés a gyapot minőségét jelölte. Amikor bevittük a termésünket a központba, egy szakember elővett egy kést, és belevágott a bálákba. Kihúzott pár szálat, egy darabig vacakolt vele, aztán meghatározta, milyen a minősége. A döntést leírta egy darab papírra, amit aztán ráerősített a bálára. Általában a rostok hosszúságát, az erősségét, a színét figyelte. Különböző minőségi kategóriák léteztek, ha jól emlékszem, a következők: Strict High Middlin', High Middlin', Fair to Middlin', Middlin', Low Middlin' és Strict Low Middlin'. Ez nagyon fontos volt, mert amikor az ember elvitte a bálait a piacra, egy Strict Low Middlin' kategóriásért kapott mondjuk huszonnyolc centet fontonként, míg a Strict High Middlin' kategóriásért fontonként megkaphatta akár a harmincöt centet is.

Az első néhány év csodálatos termését követően apám abban bízott, hogy legalább Fair to Middlin' kategóriás gyapotot sikerül termelnie;